

The Prediction of Life Satisfaction Based on Wisdom Components Through the Mediating Role of Meaning in Life and Moral Foundations in Older Adults

Moslem Daneshpayeh^{1*} , Delsa Naderi² , Faezeh Ramzi²
and Fatemeh Cheraghi Tofigh²

¹Dept. of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabaie University, Tehran, Iran

²Dept. of Psychology of Religion, Faculty of Faculty of Iranian Islamic Lifestyle, Comprehensive of Islamic Revolution University, Tehran, Iran

Article Info

Article History

Received: 03.02.2025

Revised: 27.06.2025

Accepted: 07.07.2025

ePublished: 07.07.2025

Keywords

life satisfaction, moral foundations, wisdom, meaning in life, older adults

How to cite this article

Daneshpayeh, M., Naderi, D., Ramzi, F., & Cheraghi Tofigh, F. (2025). Predicting life satisfaction based on wisdom components with the mediating role of meaning in life and moral foundations in older adults. *Aging Psychology*, 11(2), 193-212.

*Corresponding Author

Moslem Daneshpayeh

Email

m_daneshpayeh66@yahoo.com

© The Author(s)

Publisher: Razi University

Abstract

Background: With the growing population of older adults and the importance of quality of life in later life, identifying psychological factors affecting life satisfaction (LS) in older adults seems essential. Therefore, this study aimed to investigate the relationship between wisdom and LS in older adults, with the mediating role of meaning in life and moral foundations.

Method: This descriptive-correlational study was conducted using structural equation modeling (SEM). The statistical population included older adults in Tehran, Iran, in 2024. Through convenience sampling, 210 participants (125 men and 85 women) were selected. Data were collected using the Diener's LS Scale, Thomas et al.'s Wisdom Scale (Short Form), Haidt and Graham's Moral Foundations Questionnaire, and Steger's Meaning in Life Questionnaire. Data were analyzed in SPSS-26 and AMOS-24 software.

Results: The results indicated that the components of wisdom had a significant direct relationship with LS, while meaning in life and moral foundations mediated the relationship between them. Specifically, the components of wisdom were positively associated with the presence of meaning and moral foundations, which in turn were positively related to LS. However, the components of wisdom were negatively associated with the search for meaning, which in turn was negatively related to LS.

Conclusion: The findings emphasize the importance of psychological and moral dimensions, especially wisdom, in improving the quality of life among older adults. These results can raise awareness about the needs of older adults in areas such as meaning-making, wisdom development, and moral values, thereby deepening our understanding of LS in later life.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

With the growing population of older adults and the increasing importance of quality of life in later life, identifying psychological factors that influence life satisfaction (LS) in this age group appears essential. LS in later adulthood is significant from two perspectives: first, as age increases, LS tends to decline, often reaching its lowest level in later life; second, LS is considered a key component of well-being, healthy aging, and successful aging. In the research literature, various predictors of LS among older adults have been examined. One such variable is wisdom, which, when enhanced, can foster empowerment and improve LS, potentially transforming the perception of aging from a negative to a positive experience. Although previous studies have explored different mediators in the relationship between wisdom and LS, the mediating roles of meaning in life (MIL) and moral foundations have not yet been investigated in aging populations. Given the importance of promoting LS and the role of wisdom and MIL in the psychological well-being of older individuals, especially in light of the rapidly aging population in Iran, conducting research in this area is both timely and necessary. Accordingly, the aim of this study was to explain LS in older adults based on wisdom, with the mediating roles of MIL and moral foundations.

Method

This study used a correlational design with structural equation modeling (SEM). The statistical population consisted of all older adults residing in Tehran, Iran, during 2024. Using convenience sampling, 210 participants (125 men and 85 women) were selected. Inclusion criteria were (1) age 60 and above, (2) willingness to participate in the study, and (3) basic literacy. The exclusion criterion was the presence of severe physical or psychological disorders. Questionnaires were distributed in public and recreational centers to individuals who met the inclusion criteria. Participants completed Diener's LS Scale, Thomas et al.'s Wisdom Scale (Short Form), Haidt and Graham's Moral Foundations Questionnaire, and Steger's Meaning in Life Questionnaire. Data were analyzed using Pearson's correlation coefficient and SEM in SPSS-26 and AMOS-24.

Results

Prior to data analysis, it was confirmed that the distribution of scores for all variables was normal and that no multicollinearity or error correlations were observed. To test the research hypotheses, model fit was assessed using structural equation modeling. Pearson's correlations showed that LS was significantly and positively correlated with presence of meaning ($r = .57$), moral foundations ($r = .60$), the cognitive dimension of wisdom ($r = .67$), the reflective dimension ($r = .54$), and the affective dimension ($r = .42$). In contrast, search for meaning was significantly and negatively correlated with LS ($r = -.38$).

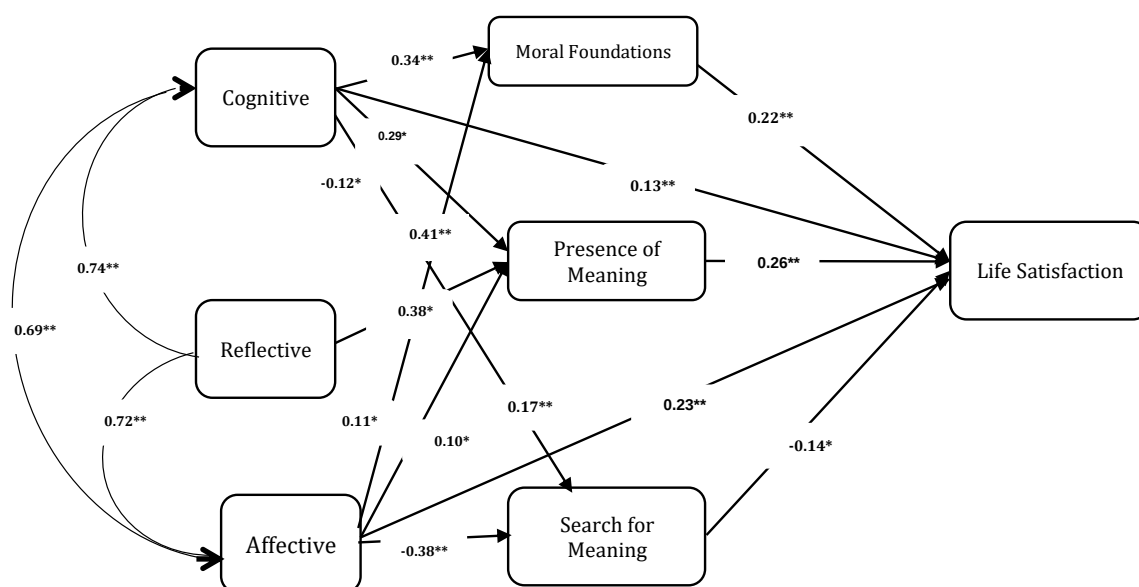

Figure 1. *Relationships Between Wisdom and LS Mediated by Moral Foundations and MIL*

The model fit indices were $\chi^2(2) = 2.33$, $\chi^2/df = 1.17$, GFI = .99, CFI = .99, TLI = .99, IFI = .99, and RMSEA = .08, indicating a good model fit. Bootstrap analyses showed that moral foundations significantly mediated the relationship between the cognitive dimension of wisdom and LS (95% CI [.062, .187], $p < .05$) and between the reflective dimension of wisdom and LS (95% CI [.081, .217], $p < .05$), but not between the affective dimension of wisdom and LS (95% CI [.005, .096], $p > .05$). Similarly, presence of meaning mediated the relationship between the cognitive dimension of wisdom and LS (95% CI [.045, .177], $p < .05$) and between the reflective dimension of wisdom and LS (95% CI [.075, .211], $p < .05$), but not between the affective dimension of wisdom and LS (95% CI [-.018, .099], $p > .05$). In addition, search for meaning mediated the relationship between the cognitive

dimension of wisdom and LS (95% CI [-.087, -.005], $p < .05$) and between the affective dimension of wisdom and LS (95% CI [.013, .097], $p < .05$).

Conclusion

Wise individuals are capable of evaluating their lives by focusing on the present, overcoming the negative effects of past experiences, and ultimately achieving greater LS. Wisdom plays a vital role in enhancing quality of life in later adulthood. These findings can inform the development of interventions and programs aimed at fostering wisdom and improving LS among older adults. Specifically, the cognitive and affective dimensions of wisdom, mediated by moral foundations, showed a significant impact on LS. This suggests that an individual's ethical thinking and behavior may play a crucial role in the relationship between wisdom and LS. When older individuals perceive their

lives as meaningful, this perception can lead to increased satisfaction. In other words, those who attribute meaning to their lives may be more resilient in the face of challenges and, as a result, experience greater LS. Thus, wisdom may contribute to a sense of MIL, which in turn enhances LS. These results highlight the importance of understanding and addressing the needs of older adults in areas such as meaning-making, wisdom, and morality.

Ethical Consideration

Ethical Code

This study was approved by the Ethics Committee of Islamic Azad University, Enqelab Branch.

Financial Support

This study did not receive financial support.

Authors' Contributions

M.D: Supervision, Project administration, Software, Formal analysis, Writing - Review & Editing; D.N: Writing - Original draft, Data curation, Conceptualization, Visualization; F.R: Data curation, Validation; F.Ch.T: Data curation, Methodology.

Conflict of Interest

The authors had no conflicts of interest.

Acknowledgments

We sincerely thank all older adults who participated in this study.

پیش‌بینی رضایت از زندگی بر اساس مؤلفه‌های خردمندی با نقش میانجی معنای زندگی و بنیان‌های اخلاقی در سالمندان

مسلم دانش‌پایه^{۱*}، دل‌سا نادری^۲، فائزه رمزی^۲ و فاطمه چراغی توفیق^۲

^۱ گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
^۲ گروه روان‌شناسی دین، دانشکده سبک زندگی ایرانی اسلامی، دانشگاه جامع انقلاب اسلامی، تهران، ایران

چکیده

زمینه: با افزایش جمعیت سالمندان و اهمیت کیفیت زندگی در این مرحله از عمر، شناسایی عوامل روان‌شناختی مؤثر بر رضایت از زندگی در این گروه سنی ضروری به نظر می‌رسد؛ بنابراین این مطالعه با هدف بررسی رابطه خردمندی با رضایت از زندگی سالمندان با نقش میانجی معنای زندگی و بنیان‌های اخلاقی انجام شد.

روش: این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی با استفاده از مدل‌یابی معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل سالمندان شهر تهران در سال ۱۴۰۳ بوده و با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، ۲۱۰ سالمند که شامل ۱۲۵ مرد و ۸۵ زن بود به عنوان نمونه انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه‌های رضایت از زندگی داینر و همکاران، مقیاس فرم کوتاه خرد توماس و همکاران، پرسش‌نامه بنیان‌های اخلاقی هایت و گراهام و پرسش‌نامه معنا در زندگی استیگر جمع‌آوری شدند، تحلیل داده‌ها با روش مدل‌یابی معادلات ساختاری در نرم‌افزار ۲۶-Spss و ۲۴-Amos انجام شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد مؤلفه‌های خردمندی رابطه مستقیم معناداری با رضایت از زندگی دارند، و معنای زندگی و بنیان‌های اخلاقی نقش میانجی در رابطه بین مؤلفه‌های خردمندی و رضایت از زندگی ایفا می‌کنند. بدین ترتیب که مؤلفه‌های خردمندی با وجود معنا در زندگی و بنیان‌های اخلاقی رابطه مثبتی داشتند، که این دو به نوبه خود رابطه مثبتی با رضایت از زندگی داشتند. اما مؤلفه‌های خردمندی با جستجو معنا در زندگی رابطه منفی داشتند، که به نوبه خود رابطه منفی با رضایت از زندگی داشتند.

بحث و نتیجه‌گیری: یافته‌ها بر اهمیت توجه به ابعاد روان‌شناختی و اخلاقی بخصوص ابعاد خردمندی در ارتقای رضایت از زندگی سالمندان تأکید دارد. بنابراین این نتایج می‌تواند به ارتقای آگاهی نسبت به سالمندان و توجه به نیازهای ایشان در حوزه‌های درک معنای زندگی، خردمندی و اخلاق منجر شده و درک ما از رضایت زندگی در دوران سالمندی را تعمیق بخشد.

اطلاعات مقاله

سابقه مقاله

دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۵

اصلاح: ۱۴۰۴/۰۴/۰۶

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۱۶

چاپ الکترونیکی: ۱۴۰۴/۰۴/۱۶

کلیدواژه‌ها

رضایت از زندگی، بنیان‌های اخلاقی، خردمندی، معنای زندگی، سالمندان

نحوه ارجاع به مقاله

دانش‌پایه، م، نادری، د، رمزی، ف، و چراغی توفیق، ف. (۱۴۰۴). پیش‌بینی رضایت از زندگی بر اساس مؤلفه‌های خردمندی با نقش میانجی معنای زندگی و بنیان‌های اخلاقی در سالمندان. *روان‌شناسی پیری*، ۱۱(۲)، ۱۹۳-۲۱۲.

* نویسنده مسئول

مسلم دانش‌پایه

پست الکترونیکی

m_daneshpayeh66@yahoo.com

سالمندی یکی از مراحل مهم در چرخه زندگی به شمار می‌رود و همین امر باعث می‌شود تا توجه به ابعاد متفاوت زندگی سالمندان و تلاش برای ارتقای سطح سازگاری آن‌ها مورد توجه و اهمیت بسیار قرار گیرد (عسگری و شفیع، ۱۳۹۶). روند پیری برگشت‌ناپذیر و تحلیل برنده است که با تغییراتی در سلامت افراد مسن، رفتار سبک زندگی، پیشینه اجتماعی و جمعیت شناختی، حمایت اجتماعی و سلامت روان همراه است (برامهنکر و همکاران، ۲۰۲۳). از آنجایی که جمعیت ۶۵ ساله در سال ۲۰۱۹ از ۷۰۰ میلیون نفر در سطح جهان فراتر رفت و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰ به ۱/۵ میلیارد نفر برسد، جهان با چالش‌های بزرگی به دلیل افزایش جمعیت سالخورده مواجه است (سازمان ملل متحد، ۲۰۲۰). جمعیت مسن‌تر به دلیل بهبود سیستم‌های مراقبت‌های بهداشتی و آموزشی در حال افزایش است، این افراد به دلیل تنها زندگی کردن یا نداشتن خانواده نزدیک، دوره‌های تنهایی و افسردگی را تجربه می‌کنند که منجر به ناتوانی در شرکت در فعالیت‌های اجتماعی می‌شود (گراندهال و همکاران، ۲۰۲۲). اثرات هم‌زمان تجارب اختلالات سلامت و مشکلات اجتماعی اقتصادی در طول زندگی منجر به چالش‌های رضایت از زندگی^۱ در دوران سالمندی می‌شود (دونوان و همکاران، ۲۰۲۰).

رضایت از زندگی به ارزیابی شناختی فرد از زندگی خود اشاره دارد و شامل ارزیابی کلی از زندگی بوده و فرایندی مبتنی بر قضاوت فردی است (چو و همکاران، ۲۰۱۸). رضایت از زندگی در دوران سالمندی از دو جنبه دارای اهمیت است؛ اول، با افزایش سن، رضایت از زندگی کاهش می‌یابد. به‌طوری که در سنین سالمندی رضایت از زندگی به پایین‌ترین حد خود می‌رسد (گوزد و سوزا پوزا، ۲۰۱۰). دوم، رضایت از زندگی مهم‌ترین بعد به زیستن، سالمندی سالم و موفق است. در مقابل، سطوح پایین رضایت از زندگی در سالمندان، با وضعیت‌های مسئله‌داری نظیر سبک‌های زندگی ناسالم، سالمندی منفعل و غیرفعال همراه است (استرابریج و همکاران، ۲۰۰۶). افرادی که از زندگی خود رضایت دارند سلامت جسمی و روانی بیشتری را تجربه می‌کنند، کیفیت و معنای زندگی را مثبت ارزیابی می‌کنند، ولی عدم رضایت از زندگی با وضعیت سلامتی ضعیف‌تر، علائم افسردگی، مشکلات شخصیتی، رفتارهای نامناسب بهداشتی و وضعیت ضعیف اجتماعی همراه است (اسدی بیجائی و همکاران،

۱۴۰۰). اگرچه رضایت از زندگی با افزایش سن به دلایلی از جمله تغییر محیط زندگی و بدتر شدن شرایط سلامتی کاهش می‌یابد اما برخی از پژوهش‌ها نشان داده‌اند که سن ارتباط مثبتی با رضایت از زندگی دارد؛ از این رو سالمندان برای رضایت از زندگی خود حساسیت زیادی قائل هستند (کاوه فارسانی و همکاران، ۱۴۰۰). از آنجا که رضایت از زندگی بر سلامت جسمی، روانی و اجتماعی تأثیرگذار است، ارتقای آن می‌تواند نقش مهمی در پیشگیری از بیماری‌های روان‌شناختی، تقویت تاب‌آوری و بهبود کیفیت زندگی سالمندان ایفا کند (چوی و همکاران، ۲۰۱۸). در نتیجه، بررسی عوامل روان‌شناختی، اجتماعی و معنوی مؤثر بر رضایت از زندگی، برای توسعه برنامه‌های مداخله‌ای و سیاست‌های حمایتی از سالمندان ضرورتی انکارناپذیر دارد. یکی از متغیرهایی که ارتقاء آن‌ها می‌تواند به توانمندسازی و رضایت از زندگی سالمندان کمک کرده و ماهیت سالمندی را از منفی به مثبت تغییر دهند خردمندی^۲ است (کوتوک و همکاران، ۲۰۲۳؛ جهان و نوقابی، ۱۳۹۸).

خردمندی را اریکسون نیروی اساسی دوران سالمندی می‌دانست از دیدگاه او خردمندی به معنی پذیرش زندگی گذشته بدون افسوس خوردن برای فرصت‌های از دست رفته است (پاپالیا و همکاران، ۲۰۱۴). خرد شامل فرآیندهای شناختی، اجتماعی و عاطفی - ساختاری مرتبه بالاتر در نظر گرفته شده است. این شامل حوزه‌های مختلف و صفات متمایز، مانند رفتارهای طرفدار اجتماعی و تنظیم عاطفی است (بانگن و همکاران، ۲۰۱۳؛ توماس و همکاران، ۲۰۱۹). خردمندی از سه مؤلفه از جمله انسجام شناختی، تجسم خرد در اعمال و تأثیرگذاری مثبت بر خود و دیگران در درازمدت برای حفظ مصالح جمعی تشکیل می‌شود (یانگ، ۲۰۱۷). پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهد خردمندی در سالمندان با رضایت بیشتر از زندگی (کوتاک و همکاران، ۲۰۲۲) و بهزیستی ذهنی بیشتر (آردلت و ادواردز، ۲۰۱۶) همراه است. نظریه‌پردازان معتقدند که افراد خردمند رضایت از زندگی بالایی دارند چرا که آن‌ها قادر به قبول بالا و پایین زندگی بدون در نظر گرفتن شرایط عینی هستند (به‌عنوان مثال، آردلت، ۱۹۹۷؛ کرامر، ۲۰۰۰). تاکنون، بخش زیادی از پژوهش‌های تجربی در مورد خرد بر این موضوع متمرکز شده است که آیا با رضایت از زندگی مرتبط است یا خیر (له، ۲۰۱۱). در واقع عامل مکمل همراه با کهولت سن خرد است

² wisdom¹ life satisfaction

این دستیابی روان‌شناختی به گشودگی و بدنه دانش است که نقش اساسی به‌عنوان مکانیسم مقابله‌ای ایفا می‌کند و رضایت از زندگی را در سنین پیری افزایش می‌دهد (وبستر، وسترهوف و بولمیچر، ۲۰۱۲). پژوهش‌ها متعدد نشان می‌دهند که دستیابی به خرد می‌تواند رضایت از زندگی را حفظ یا حتی افزایش دهد (آردلت، ۲۰۱۱؛ کراوس و هابوارد، ۲۰۱۵؛ کراوس، ۲۰۱۶؛ آردلت و جست، ۲۰۱۶؛ توماس، بانگان، آردلت و جست، ۲۰۱۷؛ کوتاک و همکاران، ۲۰۲۲). البته خرد یک ویژگی افراد در موقعیت‌ها است تا یک برتری شخصی (گروسمن، ۲۰۱۷).

اگرچه رابطه بالا بررسی شده است اما اینکه از طریق چه تغییری با هم رابطه دارند بررسی نشده است. پژوهش‌های مختلف تاکنون متغیرهای تاب‌آوری و استرس ادراک‌شده (آردلت و جست، ۲۰۲۲)، سبک‌های شوخ‌طبعی (دانش‌پایه و همکاران، ۲۰۲۳)، احساس تنهایی (دانش‌پایه و همکاران، ۲۰۲۲) به عنوان میانجی بررسی کرده‌اند ولی متغیرهای میانجی معناداری زندگی و بنیان‌های اخلاقی تاکنون در سالمندان مورد بررسی قرار نگرفته است که در این پژوهش به بررسی آن‌ها می‌پردازیم.

معنای زندگی^۱ به احساسی از یکپارچگی وجودی اشاره می‌کند که به دنبال پاسخ دادن به چیستی زندگی، پی بردن به هدف زندگی و دست یافتن به اهداف ارزنده و در نتیجه رسیدن به حس کامل بودن و مفید بودن است (دب و همکاران ۲۰۲۰). معنای زندگی عقیده یا درک شخصی زندگی فعالیت‌هایی است که افراد بر اساس انجام آن‌ها به زندگی خود نسبت ارزشمند بودن می‌دهند (آسوده و همکاران ۱۳۹۷). فرانکل^۲ (به نقل از سیمون و شوستر، ۲۰۱۱) معتقد است که معنا یک امر انحصاری است نه نسبی. پژوهشگران به طور معمول دو بعد اصلی معنا را در زندگی بررسی کردند: وجود معنا و جستجوی معنا. وجود معنا به درجه معنادار بودن زندگی مردم اشاره دارد در حالی که جستجوی معنا به درجه‌ای است که مردم در زندگی خود به دنبال معنی‌اند (محمّدپور و همکاران، ۱۴۰۰). فرای^۳ (۱۹۹۸، به نقل از اسپنس، ۲۰۰۹) معتقد است که خرد و معناداری زندگی به هم مرتبط هستند، علیرغم شباهت مفهومی بین معنا و خرد، هر دو سازهای مستقل هستند (وبستر، ۲۰۰۳). باوجود اینکه خرد و معنا مستقل از یکدیگر هستند اما در حقیقت خردمندی و معنا

به‌طور متقابل بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند (برودک و سکوفسکی، ۲۰۲۱). همچنین داشتن معنا در زندگی در دوران سالمندی که افراد با چالش‌هایی مانند بازنشستگی، کاهش نقش‌های اجتماعی، افت عملکرد جسمی و فقدان‌های عاطفی مانند از دست دادن عزیزان مواجه می‌شوند به عنوان منبعی حیاتی برای مقابله با این تحولات و حفظ سلامت روانی عمل می‌کند (وانگ، ۲۰۱۳). مطالعات نشان داده‌اند که معنای زندگی با افزایش احساس هدفمندی، انسجام و جهت‌گیری مثبت نسبت به آینده همراه است که درنهایت منجر به افزایش رضایت از زندگی می‌شود (لی و دوکاس، ۲۰۱۳؛ برودک و سکوفسکی، ۲۰۲۱؛ وبستر و همکاران، ۲۰۱۸). همچنین پژوهش‌های متعدد ارتباط مثبت و معنادار بین معنای زندگی و رضایت از زندگی را نشان داده‌اند (آلبرتووا و بولکوا، ۲۰۲۲؛ آنگ و اُ، ۲۰۱۲). هومین و همکاران (۲۰۲۲) نشان دادند برای بهبود رضایت از زندگی سالمندان خانه سالمندان، باید آن‌ها را به جستجوی یا حفظ یک زندگی معنادار تشویق کرد.

از دیگر متغیرهای مرتبط با رضایت از زندگی، بنیان‌های اخلاقی^۴ می‌باشد (علیزاده و اسماعیلی‌شاد، ۱۳۹۸). بنیان‌های اخلاقی به‌عنوان مقوله‌ای متمایز از ارزش‌ها که به درک درست و نادرست اشاره می‌کنند، پس از معرفی نظریه بنیان‌های اخلاقی مورد توجه فزاینده‌ای قرار گرفته‌اند و بر پنج پایه اخلاقی (آسیب / مراقبت، انصاف / متقابل، درون‌گروهي / وفاداری، اقتدار / احترام و خلوص / قداست) تمرکز دارد که ذاتی هستند اما توسط محیط اجتماعی-فرهنگی شکل گرفته است (هیدت، ۲۰۱۲؛ هایت و گراهام، ۲۰۰۷). بنیان‌های اخلاقی بیان دارد که قضاوت اخلاقی در درجه اول توسط حداقل پنج حوزه مشخص شهود انجام می‌شود که با هم بنیان‌های اخلاقی را تشکیل می‌دهند و قبل از استدلال و تفکر به صورت ناخودآگاه توسط فرد مورد استفاده قرار می‌گیرند (سیمپسون، ۲۰۱۷). البته تمایز بین اصول اخلاقی و اخلاقیات همیشه امکان‌پذیر نیست؛ بنابراین بعضی منابع اصطلاح اصول اخلاقی و اخلاقیات را به جای یکدیگر به کار می‌برند (کیتجنر و اندرسون، ۲۰۱۱). ارزش‌های اخلاقی و مذهبی از مؤلفه‌های بسیار تأثیرگذار و مهم نه تنها در رضایت از زندگی، بلکه در تمام جنبه‌های زندگی انسان هستند (علیزاده و اسماعیلی‌شاد، ۱۳۹۸). بیشتر نظریه‌های مربوط به خرد تأثیری بر اخلاق دارند، به‌ویژه نگرش‌ها و رفتارهای

1 meaning in life

2 Frankel

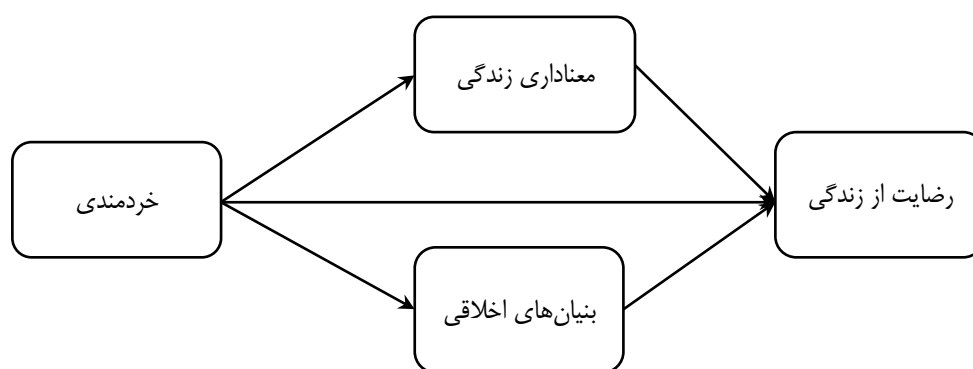
3 Fry

4 moral foundations

پژوهش حاضر

با توجه به موارد فوق پژوهش در مورد سالمندان یکی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی است، بنابراین ایجاد بینش‌های مهم در این دوره ارزشمند است (هارمون و لی، ۲۰۲۴). با افزایش جمعیت سالمندان در جوامع، این طبقه به یک وجه مهم از ساختار اجتماعی تبدیل شده‌اند که نیازمند دقت بیشتری هستند. پژوهش‌های علمی در این زمینه می‌تواند به ما کمک کند تا نیازها، چالش‌ها و همچنین فرصت‌های لازم برای سالمندان را بهتر درک کنیم و راهکارهای مؤثری برای ارتقای کیفیت زندگی آن‌ها ارائه دهیم. با توجه به اهمیت ارتقای سطح رضایت از زندگی در سالمندان و همچنین اهمیت خردمندی و معنای زندگی در حیات این گروه سنی که ارزش قابل‌توجهی در حوزه روانشناسی و بهداشت روان دارد و با در نظر گرفتن سالخوردگی جمعیت کشور ما ۱۰ درصد در حال حاضر (ممبینی و بریحه بریهی، ۱۴۰۱) و افزایش سریع آن در سال‌های پیش رو، نیاز به انجام این پژوهش در این حوزه امری ضروری به نظر می‌رسد. بدین منظور هدف از این مطالعه تبیین رضایت از زندگی سالمندان بر اساس خردمندی با نقش میانجی معنای زندگی و بنیان‌های اخلاقی خواهد بود. فرضیه‌های پژوهش عبارت‌اند از (۱) خردمندی با رضایت از زندگی سالمندان رابطه معناداری دارد، (۲) بنیان‌های اخلاقی در رابطه بین خردمندی با رضایت از زندگی نقش میانجی ایفا می‌کند و (۳) معناداری زندگی در رابطه بین خردمندی با رضایت از زندگی نقش میانجی ایفا می‌کند.

اجتماعی که شامل همدلی، شفقت، گرمی، نوع‌دوستی و حس انصاف است (بانگن و همکاران، ۲۰۱۳). به اعتقاد لئون (۱۹۹۰)، نقل از فراری و پترووسکی، (۲۰۰۹) ارزیابی‌های اخلاقی انگیزه‌ها و رفتارهای احتمالی مانند خرد به عنوان عناصر مهم خرد محسوب می‌شود. یافته‌های حاصل از پژوهش آزادمش و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که خرد بر مؤلفه‌های رفتار اخلاقی مردم محور و وظیفه محور اثر مثبت و بر مؤلفه رفتار اخلاقی خودمحور اثر منفی می‌گذارد اما اثر مستقیم خرد بر مردم محوری وظیفه محوری و خودمحوری اخلاقی معنادار نیست. همچنین آگاهی تأملی، خوداشتغالی و خودتعالی از مؤلفه‌های خردمندی با جنبه‌های فردی سازی اخلاق (تأکید بر مراقبت و انصاف) مرتبط است، همچنین شفقت به خود و تعالی از خود به طور مثبت با جنبه‌های الزام‌آور اخلاق ارتباط مثبت داشتند (ورهگن و آیکمن، ۲۰۲۰). شواهد پژوهشی نشان می‌دهند که برخورداری از بنیان‌های اخلاقی قوی می‌تواند با افزایش احساس ارزشمندی، تعلق اجتماعی و معنای زندگی، به رضایت بیشتر از زندگی در دوران سالمندی منجر شود (نارواثر، ۲۰۰۹). در واقع، سالمندانی که احساس می‌کنند به اصول اخلاقی وفادار بوده‌اند، کمتر دچار احساس گناه، پشیمانی یا خلأ وجودی می‌شوند و در نتیجه، سطوح بالاتری از رضایت از زندگی را تجربه می‌کنند (هاردی و همکاران، ۲۰۱۴). همچنین کاراباتی (۲۰۲۴) نشان داد افرادی که ارزش‌های اخلاقی محافظه‌کارانه دارند در رضایت از زندگی امتیاز بیشتری کسب می‌کنند.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

سالمندان شهر تهران در سال ۱۴۰۳ بوده است و با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس ۲۱۰ سالمند به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر از روش تحلیل مسیر استفاده شده است. در این نوع پژوهش تعداد

طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان

روش انجام این پژوهش از نظر هدف، از نوع کاربردی و از حیث ماهیت، توصیفی از نوع پژوهش همبستگی و مدل‌یابی معادلات ساختاری است. جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل

نمونه بایستی، ۲/۵ تا ۷ برابر تعداد گویه‌ها باشد (کلاین، ۲۰۱۵)، در خصوص حجم نمونه، شایان ذکر است که در تحلیل استیونس^۱ (۱۹۹۶)، به نقل از مؤمنی و همکاران، (۱۴۰۰) در نظر گرفتن ۱۵ مورد برای هر متغیر پیش‌بین در تحلیل رگرسیون چندگانه با روش معمولی کمترین مجذورات استاندارد را که قاعده سرانگشتی خوب اعلام کرده است. بر پایه این موضوع می‌توان اعلام کرد که چون تحلیل معادلات ساختاری در برخی جنبه‌ها به طور کامل مرتبط با رگرسیون چندمتغیری است، تعداد ۱۵ مورد به ازای هر متغیر اندازه‌گیری شده در تحلیل معادلات ساختاری غیرمنطقی نیست (هومن، ۲۰۱۲). لوهلین، (۱۹۹۲)، به نقل از مؤمنی و همکاران، (۲۰۲۲) بیان می‌دارد که برای مدل‌هایی با دو یا چهار عامل، پژوهشگر باید روی گردآوری دست‌کم ۱۰۰ مورد یا بیشتر از آن مثلاً ۲۰۰ مورد برنامه‌ریزی کند؛ بنابراین حجم نمونه مورد مطالعه از کفایت لازم برای اجرای تحلیل مسیر برخوردار است. در کل ۲۱۰ نفر به‌عنوان گروه نمونه در نظر گرفته شد ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت‌اند از: (۱) رده سنی ۶۰ سال به بالا، (۲) رضایت برای شرکت در پژوهش و (۳) دارا بودن سواد خواندن و نوشتن، و ملاک‌های خروج از پژوهش شامل (۱) رده سنی زیر ۶۰ سال و (۲) داشتن مشکلات جسمانی یا روانی شدید بودند. در نهایت با بررسی ملاک‌های ورود و خروج پژوهش با در نظر گرفتن احتمال وجود پرسش‌نامه‌های ناقص و مخدوش، به ۲۵۰ نفر پرسش‌نامه داده شد از کل پرسش‌نامه‌های تکمیل‌شده، ۴۰ پرسش‌نامه ناقص و مخدوش (خالی گذاشتن پاسخنامه و چند گزینه را با هم علامت زدن) کنار گذاشته شد ۲۱۰ نفر وارد پژوهش شدند که شامل ۱۲۵ مرد و ۸۵ زن که ۱۰۹ نفر در رده سنی ۶۰ تا ۶۵ سال، ۶۵ نفر در رده سنی ۶۵ تا ۷۰ سال و ۳۶ نفر در رده سنی ۷۰ سال به بالا بودند، همچنین با توجه به اظهار شرکت‌کنندگان، ۱۰۱ نفر از شرکت‌کنندگان دیپلم و زیر دیپلم، ۲۹ نفر فوق‌دیپلم، ۵۷ نفر لیسانس، ۱۹ نفر فوق لیسانس و ۴ نفر دکتری بودند.

ابزار

پرسش‌نامه رضایت زندگی^۲. جهت اندازه‌گیری رضایت

از زندگی از پرسش‌نامه رضایت از زندگی داینر و همکاران (۱۹۸۵) استفاده شد. این پرسش‌نامه پنج گویه دارد (به عنوان نمونه: شرایط زندگی من عالی است؛ زندگی من از خیلی

جهت به آرمان من نزدیک است.) هر کدام هفت گزینه دارند که به صورت، به طور کامل مخالفم ۱ تا به طور کامل موافقم ۷ نمره‌گذاری می‌شود. فرد می‌تواند نمره‌ای بین حداقل ۵ تا حداکثر ۳۵ کسب کند که هر چه نمره بالاتر باشد، رضایت از زندگی بیش‌تر است. داینر و همکاران (۱۹۸۵) ضریب آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه را ۰/۸۷ و پایایی بازآزمایی آن را ۰/۸۲ گزارش کردند. بیانی و همکاران (۱۳۸۶) ضریب آلفای کرونباخ و بازآزمایی این مقیاس را به ترتیب ۰/۸۳ و ۰/۶۹ گزارش کرده‌اند. همچنین، پایایی این پرسش‌نامه در مطالعه حاضر بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آمد.

فرم کوتاه خرد سه‌بعدی^۳. این مقیاس فرم کوتاه پرسش‌نامه خرد سه‌بعدی ۳۹ سؤالی مونیکا آردلت است که توسط توماس و همکاران (۲۰۱۵) اعتبارسنجی شده است. این مقیاس شامل ۱۲ آئیم در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای (به طور کامل مخالفم ۱ تا به طور کامل موافقم ۵) است و دارای سه بعد تأملی (وقتی به اتفاقاتی که در گذشته برایم افتاده فکر می‌کنم عصبی و بی‌میل می‌شوم)، شناختی (اگر بدانم یک سؤال جواب مشخصی ندارد برایم جذاب‌تر خواهد بود) و عاطفی (گاهی اوقات با همه احساس همدردی می‌کنم) می‌باشد. حداقل نمره ۱۲ و حداکثر نمره ۶۰ می‌باشد که نمره بالاتر نشان می‌دهد فرد خردمندتر است. قابلیت اطمینان این مقیاس در بین ۰/۷۳ تا ۰/۷۴ است، همچنین روایی همگرایی این پرسش‌نامه با پرسش‌نامه اصلی ۰/۷۰ گزارش شده است (توماس و همکاران، ۲۰۱۵). دانش‌پایه و همکاران (۱۴۰۱) ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس برابر ۰/۸۳، بعد شناختی برابر ۰/۷۸، بعد تأملی برابر ۰/۸۲ و بعد عاطفی برابر ۰/۷۵ گزارش کرده‌اند. پایایی این پرسش‌نامه در مطالعه حاضر بر اساس آلفای کرونباخ برابر با ۰/۶۷ به دست آمد.

پرسش‌نامه بنیان‌های اخلاقی هایت و گراهام^۴.

پرسش‌نامه سنجش بنیان‌های اخلاقی باهدف ارزیابی بنیان‌های اخلاقی زنان در قالب ۳۲ سؤال در طیف‌های مختلف تهیه و تنظیم شده است. نمره‌گذاری این پرسش‌نامه در بخش اول از سؤال ۱ تا ۱۶، با استفاده از طیف لیکرت ۶ درجه‌ای است به این صورت که به پاسخ اصلاً مهم نیست نمره صفر تا به شدت مهم است نمره ۵ و در بخش دوم از سؤال ۱۷ تا ۳۲ با استفاده از طیف لیکرت ۶ درجه‌ای است به

^۳ 12-item abbreviated three-dimensional wisdom scale 3D-WS-12

^۴ moral foundations questionnaire (MFQ)

^۱ Stevens

^۲ satisfaction with life scale (SWLS)

روش اجرا

در پژوهش حاضر جهت انتخاب نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد. پس از کسب مجوزهای لازم برای اجرای مطالعه از معاونت پژوهشی دانشگاه جامع انقلاب اسلامی، پژوهش در محدوده شهر تهران آغاز شد. به این صورت که به مکان‌های عمومی مانند پارک‌ها و مساجد که امکان حضور سالمندان در آن بیشتر بود، مراجعه شد. ضمن اخذ رضایت از سالمندان برای شرکت در پژوهش، توضیحات لازم از سوی پژوهشگر در خصوص تکمیل نحوه پرسشنامه‌ها به آنان ارائه شد. همچنین جهت سهولت تکمیل پرسش‌نامه‌ها با خط درشت تهیه شد. برای بعضی از افراد به صورت شفاهی سؤالات پرسیده شد و پاسخ‌ها توسط پژوهشگر یا دستیاران پژوهشگر تیک زده شد. همچنین اگر در طول فرایند تکمیل پرسش‌نامه ابهامی برای پاسخ‌دهندگان وجود داشت توسط پژوهشگر با صبر و حوصله توضیح داده می‌شد. همچنین به آن‌ها اطمینان داده شد که اطلاعاتشان به صورت به طور کامل محرمانه نگهداری شده و تنها برای اهداف علمی و پژوهشی مورد استفاده قرار خواهد گرفت. جهت رعایت اصول اخلاقی در پژوهش، رضایت آگاهانه از تمامی شرکت‌کنندگان گرفته شد. سپس پرسش‌نامه‌ها به صورت انفرادی در اختیار آن‌ها قرار گرفت و توضیحات لازم در خصوص نحوه تکمیل ارائه شد. از شرکت‌کنندگان خواسته شد که با دقت به سؤالات پاسخ دهند و تجربیات و دیدگاه‌های خود را در مورد موضوع پژوهش منعکس کنند. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات، شاخص‌های توصیفی و همبستگی دویه دوی متغیرهای پژوهشی از همبستگی پیرسون با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ و مدل نهایی پژوهش از نرم افزار AMOS نسخه ۲۴ استفاده شده است.

یافته‌ها

در جدول ۱ شاخص‌های پراکندگی و نتایج آزمون چولگی و کشیدگی برای بررسی نرمال بودن داده‌ها گزارش شده است. شاخص‌های میانگین و انحراف استاندارد متغیرها نشانگر پراکندگی مناسب داده‌ها و شاخص‌های چولگی و کشیدگی حاکی از طبیعی بودن توزیع می‌باشند. ماتریس همبستگی مبنای تجزیه و تحلیل مدل‌های علی، به‌ویژه تحلیل مدل است، بنابراین قبل از پرداختن به آزمون الگوی نظری، ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش همراه با ضرایب همبستگی و سطوح معنی‌داری آن‌ها در جدول ۲ آمده است.

این صورت که به پاسخ به شدت مخالفم نمره صفر تا به شدت موافقم نمره ۵ تعلق می‌گیرد. بنیان‌های اخلاقی شامل ۵ مؤلفه مراقبت (رحم و شفقت با کسانی که رنج می‌کشند، مهم‌ترین فضیلت است)، انصاف و بی‌طرفی (عدالت مهم‌ترین لازمه یک جامعه است)، وفاداری به گروه (من به تاریخ کشورم افتخار می‌کنم)، احترام به مرجعیت (احترام به مرجعیت چیزی است که لازم است به همه کودکان آموخته شود) و اخلاص و پاکی (عفت و پاک‌دامنی یک فضیلت والا و مهم است) می‌باشد. حداقل نمره ۳۲ و حداکثر نمره ۱۶۰ می‌باشد که نمره بالاتر نشان می‌دهد فرد بنیان‌های اخلاقی محکمی دارد. هایت و گراهام (۲۰۰۷) پایایی بعد مراقبت را ۰/۶۹، انصاف ۰/۶۵، وفاداری ۰/۷۱، احترام به مرجعیت ۰/۷۴ و خلوص ۰/۸۴ محاسبه کردند. سیفی قوزلو و همکاران (۱۳۹۵) پایایی پرسش‌نامه را در ایران ۰/۷۹ به دست آوردند و روایی همگرایی آن را با پرسش‌نامه زمینه یاب ارزشی سوارتز سنجیده و تأیید کردند. همچنین، پایایی پرسش‌نامه در مطالعه حاضر بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد.

پرسش‌نامه معنا در زندگی^۱ پرسش‌نامه معنا در زندگی فهرست خود گزارشی ۱۰ آیتمی است که توسط استگر و همکاران (۲۰۰۶) برای اندازه‌گیری معنا در زندگی طراحی شده است. این پرسش‌نامه دو بعد معنا را در زندگی اندازه‌گیری می‌کند (۱) وجود معنا (من معنای زندگی‌ام را درک می‌کنم) و (۲) جستجو برای معنا (من به دنبال معنایی در زندگی‌ام هستم). شرکت‌کنندگان هر مورد را در یک مقیاس ۷ امتیازی لیکرت از ۱ (به طور کامل نادرست) تا ۷ (به طور کامل درست) پاسخ می‌دهند. دامنه نمره‌ها از ۱۰ تا ۷۰ است نمرات بیشتر نشان‌دهنده بالا بودن معنا در زندگی و نمرات کمتر نشان‌دهنده پایین بودن معنا در زندگی است. استگر و همکاران (۲۰۰۶) روایی همگرایی این پرسش‌نامه از طریق همبستگی مثبت با رضایت از زندگی تأیید کردند (استگر و همکاران، ۲۰۰۶) و پایایی و روایی بالایی را برای این مقیاس گزارش کرده‌اند و همسانی درونی هر دو مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۱ و ۰/۸۴ گزارش شده است. در ایران، پایایی بازآزمایی این پرسش‌نامه برای خرده مقیاس وجود معنا ۰/۸۴ و برای خرده مقیاس جستجوی معنا ۰/۷۴ به دست آمد (نصیری و همکاران، ۱۳۹۵). همچنین، پایایی این پرسش‌نامه در مطالعه حاضر بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۵ به دست آمد.

¹ meaning in life questionnaire (MLQ)

جدول ۲

ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱. رضایت از زندگی	۱						
۲. وجود معنا	۰/۵۷**	۱					
۳. جستجوی معنا	-۰/۳۸**	-۰/۲۵**	۱				
۴. بنیان‌های اخلاقی	۰/۶۰**	۰/۵۲**	-۰/۲۱**	۱			
۵. بعد شناختی خردمندی	۰/۶۷**	۰/۵۴**	-۰/۱۴*	۰/۳۸**	۱		
۶. بعد تأملی خردمندی	۰/۵۴**	۰/۵۶**	-۰/۲۷**	۰/۳۵**	۰/۵۶**	۱	
۷. بعد عاطفی خردمندی	۰/۴۲**	۰/۴۷**	-۰/۲۹**	۰/۳۴**	۰/۳۵**	۰/۴۹**	۱

** $P < 0.01$, * $P < 0.05$

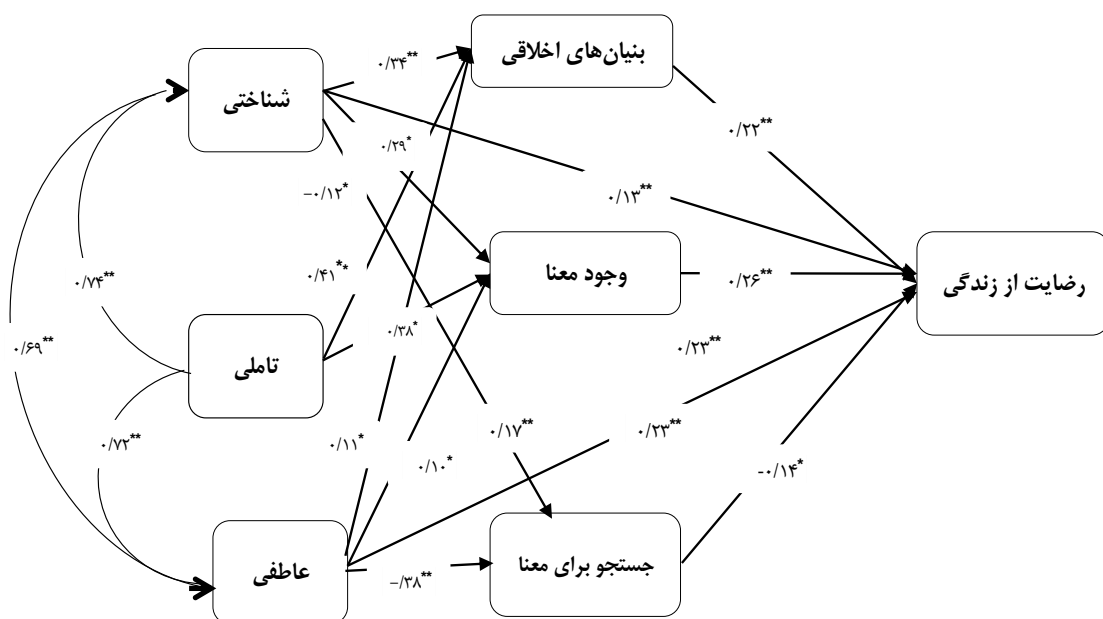
با توجه به جدول شماره ۲ رابطه بین مؤلفه‌های خردمندی، بنیان‌های اخلاقی، وجود معنا با رضایت از زندگی سالمندان در سطح ۰/۰۱ مثبت و معنی‌دار است. ولی مؤلفه‌های تأملی و عاطفی خردمندی، بنیان‌های اخلاقی، وجود معنا و رضایت از زندگی با جستجوی معنا در زندگی

رابطه منفی و معناداری در سطح ۰/۰۱ دارد و بعد شناختی خردمندی رابطه معناداری با جستجوی معنا در زندگی ندارد. در جدول ۳ شاخص‌های برازش مدل آزمون شده گزارش شده‌اند که با توجه به معیارهایی که گیفن و همکاران (۲۰۰۰) طرح نموده‌اند، مدل برازش مناسبی با داده‌ها دارد.

جدول ۳

شاخص‌های برازش الگوی پیشنهادی فرضیات پژوهش

شاخص	CMIN	df	CMIN/df	GFI	AGFI	RMSEA	CFI	IFI	TLI
حداقل قابل قبول	$3 \leq$			> 0.90	> 0.90	$0.08 \leq$	> 0.90	> 0.90	> 0.90
مقدار گزارش شده	۲/۳۳	۲	۱/۱۶۵	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۷۷	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۷

شکل ۲. مدل ساختاری رضایت از زندگی سالمندان بر اساس مؤلفه‌های خردمندی با نقش واسطه‌ای بنیان‌های اخلاقی و معنای زندگی

جدول ۴

ضرایب استاندارد متغیرهای پژوهش

مسیرها	β	t	p
بعد شناختی ← رضایت از زندگی	۰/۱۳	۲/۴۶۶	۰/۰۱۴
بعد تأملی ← رضایت از زندگی	۰/۱۶	۲/۸۱۵	۰/۰۰۵
بعد عاطفی ← رضایت از زندگی	۰/۲۴	۴/۶۲۹	۰/۰۰۱
بنیان‌های اخلاقی ← رضایت از زندگی	۰/۲۲	۲/۹۷۶	۰/۰۰۱
وجود معنا ← رضایت از زندگی	۰/۲۷	۵/۴۹۴	۰/۰۰۱
جستجو برای معنا ← رضایت از زندگی	-۰/۱۴	-۴/۱۴۷	۰/۰۰۱
بعد شناختی ← بنیان‌های اخلاقی	۰/۳۴	۴/۶۷۸	۰/۰۰۱
بعد تأملی ← بنیان‌های اخلاقی	۰/۴۱	۵/۴۰۴	۰/۰۰۱
بعد عاطفی ← بنیان‌های اخلاقی	۰/۱۱	۲/۰۱۱	۰/۰۴۳
بعد شناختی ← وجود معنا	۰/۲۹	۳/۵۰۴	۰/۰۰۱
بعد تأملی ← وجود معنا	۰/۳۸	۴/۴۰۲	۰/۰۰۱
بعد عاطفی ← وجود معنا	۰/۱۰	۲/۲۶۷	۰/۰۲۴
بعد شناختی ← جستجو برای معنا	-۰/۱۲	-۲/۲۳۲	۰/۰۳۵
بعد عاطفی ← جستجو برای معنا	-۰/۳۸	-۳/۸۴۴	۰/۰۰۱

جدول ۳ نشان‌دهنده مناسب بودن الگوی پیشنهادی پژوهش است، به‌طوری که مقدار ریشه میانگین مربعات خطای برآورد برابر با (۰/۰۷۷) است و مقدار کای اسکور بهنجار برابر با (۱/۱۶۵) است و مقدار شاخص نیکویی برازش برابر با (۰/۹۹) است. سایر شاخص‌ها برای برازش الگوی پیشنهادی پژوهش نیز در جدول آمده است که همگی نشان‌دهنده برازش مناسب مدل هستند. جهت بررسی رابطه بین متغیرها مدل

ساختاری اجرا گردید که نتایج حاصل در جدول ۴ و شکل ۲ نشان داده شده است. نتایج جدول ۴ و شکل ۲ مسیرهای مدل و میزان معناداری هر کدام را نشان می‌دهد. یکی از ویژگی‌های روش تحلیل مدل، برآورد اثرات غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر است. برای برآورد و تعیین معنی‌داری مسیرهای غیرمستقیم از دستور بوت استرپ در نرم افزار Amos استفاده شد.

جدول ۵

برآورد مسیرهای غیرمستقیم موجود در مدل با استفاده از بوت استرپ

مسیرها	سطح معناداری	حد پایین	حد بالا	نتیجه
بعد شناختی ← بنیان‌های اخلاقی ← رضایت از زندگی	۰/۰۰۱	۰/۰۶۲	۰/۱۸۷	تأیید
بعد شناختی ← وجود معنا ← رضایت از زندگی	۰/۰۰۱	۰/۰۴۵	۰/۱۷۷	تأیید
بعد شناختی ← جستجو برای معنا ← رضایت از زندگی	۰/۰۲۷	-۰/۰۸۷	-۰/۰۰۵	تأیید
بعد تأملی ← بنیان‌های اخلاقی ← رضایت از زندگی	۰/۰۰۱	۰/۰۸۱	۰/۲۱۷	تأیید
بعد تأملی ← وجود معنا ← رضایت از زندگی	۰/۰۰۱	۰/۰۷۵	۰/۲۱۱	تأیید
بعد عاطفی ← بنیان‌های اخلاقی ← رضایت از زندگی	۰/۰۸۳	۰/۰۰۵	۰/۰۹۶	رد
بعد عاطفی ← وجود معنا ← رضایت از زندگی	۰/۱۸۲	-۰/۰۱۸	۰/۰۹۹	رد
بعد عاطفی ← جستجو برای معنا ← رضایت از زندگی	۰/۰۰۶	۰/۰۱۳	۰/۰۹۷	تأیید

زندگی با میانجی‌گری معنای زندگی و بنیان‌های اخلاقی سالمندان انجام شد. نتایج حاصل از تحلیل معادلات ساختاری نشان داد که مدل مفروض این پژوهش از برازش مناسبی در نمونه مورد مطالعه برخوردار است؛ به عبارت دیگر معنای زندگی و بنیان‌های اخلاقی در رابطه بین خردمندی با رضایت از زندگی سالمندان نقش میانجی ایفا می‌کند.

فرضیه اول پژوهش مبنی بر رابطه معنادار خردمندی با رضایت از زندگی سالمندان تأیید شد که با نتایج پژوهش‌های آردلت (۱۹۹۷)، اکبر و همکاران (۲۰۱۴)، باجاج و پانده (۲۰۱۵)، توماس و همکاران (۲۰۱۵)، برگسما و آردلت (۲۰۱۲)، حیات و همکاران، (۲۰۱۶)، فراری و همکاران (۲۰۱۱) و کوتوک و همکاران (۲۰۲۳) همسو است. در تبیین این فرضیه می‌توان بیان کرد که خرد به‌عنوان یک سازه روان‌شناختی چندبعدی، شامل توانایی‌های شناختی، هیجانی و تأملی است که به افراد کمک می‌کند با چالش‌های زندگی با دیدی جامع‌تر، عمیق‌تر و پذیرا‌تر مواجه شوند (گلوک و بلوک، ۲۰۱۳) و به‌جای تمرکز بر شرایط بیرونی و ناپایدار زندگی، توانایی معنا دادن به تجربیات، پذیرش ناپایداری‌های زندگی و تنظیم هیجانی در مواجهه با رویدادهای استرس‌زا را دارند، همین ویژگی‌ها باعث می‌شود که آن‌ها در دوران سالمندی که با کاهش منابع، تغییرات جسمانی و احتمال تجربه فقدان همراه است، همچنان رضایت از زندگی خود را حفظ کنند (استودینگر و گلوک، ۲۰۱۱). بر اساس مدل سه‌بعدی خرد آردلت (۲۰۰۳)، مؤلفه‌های شناختی (درک پیچیدگی‌های زندگی)، عاطفی (همدلی و شفقت) و بازتابی (توانایی تحلیل تجربیات از دیدگاه‌های مختلف) به افراد سالمند کمک می‌کند تا تجربیات گذشته را بازسازی و تفسیر مثبت‌تری از زندگی ارائه دهند؛ که این فرآیند منجر به افزایش رضایت از زندگی می‌شود. همچنین افراد خردمند می‌توانند با تمرکز بر اینجا و اکنون، زندگی خود را ارزیابی کنند، از اثرات منفی تجربیات منفی خلاص شود و رضایت از زندگی بالاتری را تجربه کند. این نتیجه نشان‌دهنده این است که خرد نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی و افزایش احساس خوشبختی در دوران سالمندی ایفا می‌کند.

فرضیه دوم مبنی بر اینکه بنیان‌های اخلاقی در رابطه بین رضایت از زندگی و خردمندی نقش میانجی گر ایفا می‌کند تأیید شد. یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های کردنوقابی (۱۳۹۶)، علیزاده و اسماعیلی‌شاد (۱۳۹۸)، ایندیاتی و همکاران (۲۰۱۹) و ژانگ و ژائو (۲۰۱۷) همسو است. تأیید

طبق جدول ۵، حد پایین و بالا و فاصله اطمینان برای بنیان‌های اخلاقی به عنوان متغیر میانجی بین بعد شناختی خردمندی و رضایت از زندگی به ترتیب $(0/062)$ و $(0/187)(p<0/05)$ ، بنیان‌های اخلاقی به عنوان متغیر میانجی بین بعد تأملی خردمندی و رضایت از زندگی به ترتیب $(0/081)$ و $(0/217)(p<0/05)$ و بنیان‌های اخلاقی به عنوان متغیر میانجی بین بعد عاطفی خردمندی و رضایت از زندگی به ترتیب $(0/005)$ و $(0/096)(p>0/05)$ به دست آمد. بنابراین با توجه به سطح اطمینان $(p<0/05)$ ، بنیان‌های اخلاقی، بین بعد شناختی و تأملی خردمندی و رضایت از زندگی دارای نقش میانجی است ولی بین بعد عاطفی خردمندی و رضایت از زندگی نقش میانجی معناداری ندارد. حد پایین و بالا و فاصله اطمینان برای وجود معنا به عنوان متغیر میانجی بین بعد شناختی خردمندی و رضایت از زندگی به ترتیب $(0/045)$ و $(0/177)(p<0/05)$ ، وجود معنا به عنوان متغیر میانجی بین بعد تأملی خردمندی و رضایت از زندگی به ترتیب $(0/075)$ و $(0/211)(p<0/05)$ و وجود معنا به عنوان متغیر میانجی بین بعد عاطفی خردمندی و رضایت از زندگی به ترتیب $(-0/018)$ و $(0/099)(p>0/05)$ به دست آمد. بنابراین با توجه به سطح اطمینان $(p<0/05)$ ، وجود معنا، بین بعد شناختی و تأملی خردمندی و رضایت از زندگی دارای نقش میانجی است ولی بین بعد عاطفی خردمندی و رضایت از زندگی نقش میانجی معناداری ندارد. همچنین حد پایین و بالا و فاصله اطمینان برای جستجو برای معنا به عنوان متغیر میانجی بین بعد شناختی خردمندی و رضایت از زندگی به ترتیب $(-0/087)$ و $(0/005)(p<0/05)$ ، و جستجو برای معنا به عنوان متغیر میانجی بین بعد عاطفی خردمندی و رضایت از زندگی به ترتیب $(0/013)$ و $(0/097)(p<0/05)$ به دست آمد. بنابراین با توجه به سطح اطمینان $(p<0/05)$ ، جستجو برای معنا، بین بعد شناختی و عاطفی خردمندی و رضایت از زندگی دارای نقش میانجی است.

بحث و نتیجه‌گیری

در دوران سالمندی، رضایت از زندگی یکی از شاخص‌های کلیدی سلامت روان و بهزیستی فردی محسوب می‌شود و نقش مهمی در کاهش احساس تنهایی، افسردگی و فرسودگی روانی دارد. با افزایش سن و مواجهه با تغییرات جسمی، اجتماعی و روانی، حفظ یا ارتقای رضایت از زندگی می‌تواند عاملی محافظ در برابر افت کیفیت زندگی باشد. لذا پژوهش حاضر باهدف بررسی رابطه مؤلفه‌های خردمندی با رضایت از

این فرضیه بیانگر آن است که اخلاق نه تنها بخشی از ساختار مفهومی خرد است، بلکه خود به عنوان مسیری روان‌شناختی می‌تواند اثر خرد را بر کیفیت زندگی در سالمندان تبیین کند؛ به عبارت دیگر، اثرگذاری خردمندی بر رضایت از زندگی تا حد زیادی از طریق شکل‌گیری و تقویت بنیان‌های اخلاقی تحقق می‌یابد. در چارچوب نظریه‌های رشد اخلاقی و روان‌شناسی مثبت‌گرا، خرد شامل مؤلفه‌های شناختی، عاطفی و تأملی است که تعامل آن‌ها با اصول اخلاقی، سبب ظهور قضاوت‌های اخلاقی سنجیده، همدلی و شفقت نسبت به دیگران می‌شود (استرنبرگ، ۱۹۹۸؛ آردلت، ۲۰۰۳). همچنین اخلاق را نیز به عنوان مؤلفه‌ای بنیادین از خرد معرفی کرده‌اند و نشان داده‌اند که داورهای اخلاقی بخشی جدایی‌ناپذیر از تصمیم‌گیری خردمندانه است (وانگ و همکاران، ۲۰۱۲). مطالعات مختلف نیز نشان داده‌اند که اصول اخلاقی بالا (همچون عدالت، صداقت و نوع‌دوستی) با رضایت بیشتر از زندگی همراه است، چراکه باعث افزایش معنا، ارتباطات مثبت اجتماعی و کاهش تعارض‌های درونی می‌شود (نارواثر و لپسلی، ۲۰۰۷)؛ بنابراین، بنیان‌های اخلاقی می‌توانند به عنوان یک مسیر میانجی، خرد را به رضایت از زندگی پیوند دهند. از سوی دیگر، براساس دیدگاه آردلت (۲۰۰۳)، بعد عاطفی خرد که شامل شفقت، همدلی و نگرانی نسبت به دیگران است، به طور مستقیم با اخلاق در تعامل است. این ویژگی‌ها هم پیش‌نیاز بروز رفتار اخلاقی هستند و هم خود از نتایج پرورش اخلاق‌اند. در نتیجه، هرچه فردی از نظر عاطفی و شناختی در سطح بالاتری از خرد قرار گیرد، بنیان‌های اخلاقی در وی قوی‌تر شکل می‌گیرد و این امر، رضایت بالاتری از زندگی به همراه دارد.

فرضیه سوم فرضیه دوم مبنی بر اینکه معناداری زندگی در رابطه بین رضایت از زندگی با خردمندی نقش میانجی گر ایفا می‌کند تأیید شد. این یافته با هارون رشیدی و بحیرایی (۱۳۹۹)، هاردی و همکاران (۲۰۱۴)، کاراباتی (۲۰۲۴) و آزاد منش و همکاران (۱۳۹۷) همسو بود. خردمندی به عنوان یکی از ظرفیت‌های عالی انسان، شامل توانایی درک عمیق، پردازش انعطاف‌پذیر اطلاعات، همدلی و توان سازگاری با موقعیت‌های دشوار زندگی است (گلوک و وستستریت، ۲۰۲۲). این توانایی‌ها به افراد امکان می‌دهند تا در مواجهه با ناملایمات زندگی، معنا و هدف را کشف کرده، انسجام درونی خود را حفظ کنند و از رنج‌های روان‌شناختی بکاهند. از این منظر، خرد به طور مستقیم با وجود معنا در زندگی پیوند دارد؛

یعنی افراد خردمند به دلیل بینش فلسفی و تأملی خود، زندگی را درک‌پذیر، هدفمند و مهم تلقی می‌کنند (گلوک و وستستریت، ۲۰۲۲)، از سوی دیگر، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که وجود معنا با سطح بالاتری از رضایت از زندگی، شادکامی و سلامت روانی در ارتباط است (کوستین و ویگنولز، ۲۰۲۰)؛ بنابراین، خردمندی با افزایش وجود معنا، مسیر مثبتی به سوی رضایت از زندگی فراهم می‌سازد. در نقطه مقابل، جستجوی معنا به تلاش فعال برای یافتن معنا، انسجام و هدف در زندگی اشاره دارد که در صورت ناکامی، می‌تواند با اضطراب، سردرگمی و ناراضی همراه شود (یک و همکاران، ۲۰۱۷). در صورتی که افراد نتوانند به وجود معنا دست یابند، در معرض ناامیدی، اضطراب و کاهش رضایت از زندگی قرار می‌گیرند، در همین راستا، افراد خردمند به واسطه‌ی برخورداری از ظرفیت‌های شناختی و هیجانی پیشرفته، کمتر دچار جستجوی ناکارآمد برای معنا می‌شوند؛ زیرا به طور معمول از پیش معنایی برای زندگی خود یافته‌اند یا بهتر می‌توانند معنای موقعیت‌های دشوار را بازسازی کنند (بانگن، میکز و جست، ۲۰۱۳)؛ بنابراین، خردمندی از طریق کاهش نیاز به جستجوی مزمن و بی‌ثمر برای معنا، به طور غیرمستقیم از تجربه‌ی رنج روان‌شناختی و ناراضی از زندگی جلوگیری می‌کند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که جستجوی معنا، در صورتی که با وجود معنا همراه نشود، می‌تواند به عنوان یک میانجی منفی در رابطه‌ی خردمندی و رضایت از زندگی عمل کند. این امر حاکی از آن است که صرف جستجوی معنا بدون وجود معنا نمی‌تواند رضایت از زندگی را افزایش دهد، بلکه ممکن است منجر به افزایش رنج روان‌شناختی شود. در نتیجه، خردمندی از طریق دو مسیر متفاوت اما مرتبط، رضایت از زندگی را افزایش می‌دهد: اول، با افزایش سطح وجود معنا و دوم، با کاهش جستجوی مزمن برای معنا. به‌ویژه در دوران سالمندی که افراد با از دست دادن نقش‌های اجتماعی، تنهایی، یا کاهش عملکرد جسمی مواجه‌اند، داشتن درکی پایدار و عمیق از معنا، یکی از قوی‌ترین منابع درونی برای حفظ رضایت از زندگی محسوب می‌شود (اسچنل، ۲۰۰۹). در مجموع، یافته‌های این پژوهش گویای آن است که معناداری زندگی یک مکانیسم روان‌شناختی کلیدی در انتقال تأثیر خردمندی بر بهزیستی سالمندان است.

تولیحات مطالعه

یافته‌های این پژوهش می‌تواند راهنمایی عملی برای مشاوران، روان‌شناسان سالمندی، مددکاران اجتماعی و سایر

بازنگری زندگی، یا فعالیت‌های داوطلبانه معنادار مورد استفاده قرار گیرند. همچنین، نتایج این مطالعه می‌تواند در طراحی سیاست‌های خانواده‌محور برای تقویت روابط اخلاقی، حمایت عاطفی و افزایش تعامل مؤثر بین سالمندان و اعضای خانواده مورد توجه قرار گیرد.

محدودیت‌ها و پیشنهادات

از محدودیت‌های پژوهش حاضر استفاده از پرسش‌نامه‌های خودگزارشی دهی بود که در عین حال که معتبر هستند اما دارای اندکی خطاپذیری می‌باشند پس بر همین اساس توصیه می‌شود از روش‌هایی چون مصاحبه جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده گردد. نمونه حال حاضر سالمندان بودند پس تعمیم دهی نتایج پژوهش به سایر گروه‌های سنی باید با احتیاط صورت گیرد. همچنین به منظور رسیدن به نتایج دقیق‌تر لازم است که مطالعات طولی انجام گیرد. مطالعات بیشتر برای بررسی دقیق‌تر سازوکارهای اثرگذاری ابعاد مختلف خردمندی بر رضایت از زندگی نیز پیشنهاد می‌شود و بررسی عوامل زمینه‌ای و فرهنگی مؤثر بر رابطه بین خردمندی، بنیان‌های اخلاقی، معنای زندگی و رضایت از زندگی در سالمندان و سایر گروه‌های سنی و اجتماعی مختلف نیز می‌تواند دارای اهمیت باشد. همچنین مطالعات مداخله‌ای برای بررسی اثر برنامه‌های آموزشی و مداخلات روان‌شناختی بر تقویت خردمندی و در نتیجه بهبود رضایت از زندگی در پژوهش‌های آینده می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد.

سپاس‌گزاری

از سالمندانی که در این پژوهش شرکت کردند سپاسگزاریم.

منابع

- آزادمنش، م.، ابوالعالی، خ.، و محمدی، ا. (۱۳۹۹). روابط ساختاری بین خرد و رفتار اخلاقی: نقش واسطه‌ای خودمهارگری. *روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی*، ۱۶ (۶۳)، ۳۳۱-۳۳۲.
- اسدی بیجائی، ج.، امیری مجد، م.، قمری، م.، و فتحی اقدم، ق. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش شفقت به خود بر رضایت از زندگی و تاب‌آوری زنان سالمند. *روانشناسی پیری*، ۷ (۱)، ۶۷-۵۵.
- افلاک سیر، ع.، محمدپور، ف.، محمدی، ن.، و هادیان‌فرد، ج. (۱۴۰۰). تحلیل مؤلفه‌های معنای زندگی در سالمندان. *پژوهشنامه روانشناسی مثبت*، ۷ (۱)، ۱۸-۱.
- دانش‌پایه، م.، درتاج، ف.، مازوساز، ع. (۱۴۰۱). تبیین مدل بهزیستی روان‌شناختی بر اساس خردمندی با میانجی‌گری احساس تنهایی در زنان. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۲۰ (۳)، ۱۰۹-۳۴.

متخصصان حوزه سلامت روان باشد. شناسایی نقش مؤثر خرد، معناداری زندگی و بنیان‌های اخلاقی در رابطه با رضایت از زندگی سالمندان نشان می‌دهد که برنامه‌های روان‌شناختی برای این گروه باید فراتر از مداخلات دارویی و جسمانی طراحی شوند. بر این اساس، می‌توان مداخلات مبتنی بر ارتقای خرد (مانند آموزش تأمل‌ورزی، تمرین همدلی، مواجهه معنادار با بحران‌ها) را در برنامه‌های مشاوره سالمندان گنجاند. همچنین تقویت معنا در زندگی از طریق رویکردهای معنادرمانی، روایت‌درمانی یا مصاحبه‌های وجودی می‌تواند به افزایش هدفمندی، انسجام روانی و کاهش بی‌معنایی در سالمندان کمک کند. این مطالعه از منظر نظری چندین دستاورد مهم دارد که می‌تواند به غنای ادبیات روان‌شناسی سالمندی کمک کند. نخست، نتایج پژوهش نقش میانجی متغیرهای روان‌شناختی همچون «وجود معنا»، «جستجوی معنا» و «بنیان‌های اخلاقی» را در ارتباط بین خرد و رضایت از زندگی تأیید می‌کند که این یافته‌ها با تلفیق نظریه‌های روان‌شناسی مثبت‌گرا، وجودی و توسعه‌ای، مدل یکپارچه‌ای از بهزیستی در سالمندی ارائه می‌دهد. این مدل نه تنها به فهم پیچیدگی روابط بین توانمندی‌های درونی و بهزیستی ذهنی کمک می‌کند، بلکه بستری نظری برای پژوهش‌های آتی در حوزه‌های مشابه نیز فراهم می‌سازد. در واقع، این پژوهش چارچوبی مفهومی برای تبیین مسیرهای شناختی، هیجانی و اخلاقی تأثیرگذار بر رضایت از زندگی فراهم می‌آورد که می‌تواند مبنایی برای آزمون مدل‌های ساختاری پیچیده‌تر در مطالعات آتی باشد. همچنین نقش افتراقی «وجود معنا» و «جستجوی معنا» در این مدل، درک دقیق‌تری از نقش دوگانه معنا در بهزیستی فراهم می‌کند؛ یافته‌ای که کمتر در مطالعات قبلی به تفکیک بررسی شده است. به علاوه، تأکید بر اخلاق به عنوان میانجی فعال بین خرد و بهزیستی، مفهوم خرد را از یک سازه صرفاً شناختی-تأملی به یک سازه ارزشی رفتاری نیز گسترش می‌دهد. از منظر اجتماعی، یافته‌های این پژوهش پیامدهایی مهم برای سیاست‌گذاران، مدیران نهادهای حمایتی و برنامه‌ریزان اجتماعی دارد. با توجه به آن‌که سالمندان در دوران پیری با تهدیدهایی نظیر تنهایی، انزوای اجتماعی، کاهش هویت نقش و معنای زندگی مواجه هستند، توجه به ابعاد روان‌شناختی همچون معنا و اخلاق می‌تواند در سیاست‌های رفاه اجتماعی نقش کلیدی ایفا کند. به‌طور خاص، این یافته‌ها می‌توانند در طراحی برنامه‌هایی نظیر مراکز گفت‌وگو و معناجویی برای سالمندان، کارگاه‌های

- Alizadeh, T., & Elahizadeh, M. (2021). The Effectiveness of Kohlberg's dilemmas and the induction of positive emotions in emotional anticipation and moral decision-making. *International Journal of Ethics and Society*, 2(4), 10-17. <https://doi.org/10.52547/ijethics.2.4.10>
- Alizadeh, R., & Esmaeili Shad, B. (2019). Investigating the relationship between moral foundations and life satisfaction of female employees by testing the mediating role of religious attitude and social behavior. *Journal of Social Psychology*, 13(52), 51-64. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23455098.1398.7.52.6.6> [Persian]
- Ang, R.P. & O, J. (2012). Association between caregiving, meaning in life, and life satisfaction beyond 50 in an Asian sample: Age as a moderator. *Social Indicators Research*, 108, 525-534.
- Ardelt, M. (1997). Wisdom and life satisfaction in old age. *Journal of Gerontology*, 52B, 15-27. <https://doi.org/10.1093/geronb/52b.1.p1>
- Ardelt, M. (2000). Antecedents and effects of wisdom in old age: A longitudinal perspective on aging well. *Research on Aging*, 22, 360-394. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/0164027500224003>
- Ardelt, M. (2004). Wisdom as expert knowledge system: A critical review of a contemporary operationalization of an ancient concept. *Human Development*, 47(5), 257-285. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1159/000079154>
- Ardelt, M. & Edwards, C. A. (2016). Wisdom at the end of life: An analysis of mediating and moderating relations between wisdom and subjective well-being. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 71(3), 502-513. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbv051>
- Asadi Bijaeyeh, J. S. Amiri majd, M. Ghamari, M. & Fathi Aghdam, G. (2021). The Effectiveness of the selfcompassion training on life satisfaction and resilience of the elderly women. *Aging Psychology*, 7(1), 55-67. <https://doi.org/10.22126/jap.2021.6210.1509> [Persian]
- Asgari, S., & Shafiee, H. (2017). Prediction of elderly quality of life based on internal coherence, mindfulness and spiritual
- دانش پایه، م.، درتاج، ف.، صالحی، ش.، و دریکوند، م. (۱۴۰۰). تبیین مدل بهزیستی روان‌شناختی معلمان بر اساس خردمندی با میانجی‌گری سبک‌های شوخ‌طبعی. *روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه*، ۱۲ (۳)، ۴۸-۶۱.
- علی‌زاده، ت.، و الاهی‌زاده، م. (۲۰۲۱). کارایی معضلات کولبرگ و القای احساسات مثبت در انتظار عاطفی و تصمیم‌گیری اخلاقی. *مجله بین‌المللی اخلاق و جامعه*، ۲ (۴)، ۱۷-۱۰.
- علیزاده، ر.، و اسماعیلی شاد، ب. (۱۳۹۸). بررسی رابطه بنیانهای اخلاقی و رضایت از زندگی کارکنان زن با آزمون نقش میانجی نگرش مذهبی و رفتار اجتماعی. *مجله روانشناسی اجتماعی*، ۱۳ (۵۲)، ۵۱-۶۴.
- عسگری، ش.، و شفیعی، ح. (۱۳۹۶). پیش‌بینی کیفیت زندگی سالمندان بر اساس انسجام درونی، ذهن‌آگاهی و هوش معنوی. *پژوهش‌نامه روان‌شناسی مثبت*، ۳ (۳)، ۷۴-۶۱.
- کاوه فارسانی، ذ.، کاوه، م.، و قدرتی، سپیده. (۱۴۰۰). رابطه باورهای لذت‌بری و خوش‌بینی با شادکامی فاعلی در سالمندان: نقش میانجی رضایت از زندگی. *روان‌شناسی پیری*، ۱۷ (۳)، ۲۳۹-۲۴۵.
- کردنوقایی، ر. (۱۳۹۶). روان‌شناسی خرد. تهران: انتشارات/ارجمند.
- کریمی، ع. (۱۳۹۰). مراحل شکل‌گیری اخلاق در کودکان. تهران: انتشارات عابد.
- سیفی قوزلو، س.، رضایی شریف، ع.، آل یاسین، م.، و تبرگر، س. (۱۳۹۵). بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسش‌نامه بنیان‌های اخلاقی (MFQ30)، فصلنامه *روان‌سنجی*، ۵ (۱۸)، ۹۹-۱۱۵.
- هارون رشیدی، ه.، و بحیرایی، م. (۱۳۹۹). اثربخشی مداخله مثبت‌نگر بر رضایت از زندگی و توانمندی منش در مردان سالمند. *روان‌شناسی پیری*، ۶ (۲)، ۱۷۹-۱۸۹.

References

- Aflaksir, A., Mohammadpour, F., Mohammadi, N., & Hadianfard, H. (2021). Analysis of the components of the meaning of life in the elderly. *Journal of Positive Psychology*, 7(1), 1-18. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24764248.1400.7.1.1.7> [Persian]
- Akaida, S., Shiratsuchi, D., & Makizako, H. (2024). Life satisfaction and awareness of meaningful activities among middle-aged adults: a population-based study. *British Journal of Occupational Therapy*, 8(9), 556-563. <https://doi.org/10.1177/03080226241253110>
- Akbar, M., Akram, M., Ahmed, M., Hussain, M. S., Lal, V., & Ijaz, S. (2014). Relationship between resilience and life satisfaction among nomadic. *International Journal of Innovation and Applied Studies*, 6(3), 515-529.

- intelligence. *Positive Psychology Research*, 3(3), 61-74. <https://doi.org/10.22108/ppls.2018.110352.1384>[Persian]
- Azadmanesh, M., Abolmaali, Kh., & Mohammadi, A. (2019). Structural relationships between reason and moral behavior: The mediating role of self-control. *Developmental Psychology: Iranian Psychologists*, 16(63), 332-321. <https://doi.org/10.48308/apsy.2025.237809.1735> [Persian]
- Bajaj, B., & Pande, N. (2015). Mediating role of resilience in the impact of mindfulness on life satisfaction and affect as indices of subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 93, 63-67. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.09.005>
- Baltes, P. B., & Staudinger, U. M. (2000). Wisdom: A metaheuristic (pragmatic) to orchestrate mind and virtue toward excellence. *American Psychologist*, 55, 122-136. <http://dx.doi.org/10.1037//0003-066X.55.1.122>
- Bangen, K. J., Meeks, T. W., & Jeste, D. V. (2013). Defining and assessing wisdom: A review of the literature. *Am. J. Geriatric Psychiatry*, 21, 1254-1266. <https://doi.org/10.1016/j.jagp.2010.02.020>
- Becker, N. H. (Ed.) (2013). Handbook of family resilience: Resilience in aging, moving through challenge to wisdom. *New York: Springer*.
- Bergsma, A., & Ardelt, M. (2012). Self-reported wisdom and happiness: An empirical investigation. *Journal of Happiness Studies*, 13(3), 481-499. <https://doi.org/10.1007/s10902-011-9275-5>
- Bramhankar, M., Kundu, S., Pandey, M. Mishra, N. L., & Adarsh, A. (2023). An assessment of self-rated life satisfaction and its correlates with physical, mental and social health status among older adults in India. *Sci Rep*, 13, 9117. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-36041-3>
- Chu, Y., Shen, C., & Yang, J. (2018). Country-level bonding, bridging, and linking social capital and immigrants' life satisfaction. *Applied Research in Quality of Life*, 13, 745-759. <https://doi.org/10.1007/s11482-017-9556-1>
- Cohn, M., A. Fredrickson, B. L., Brown, S. L., Mikels, J. A., & Conway, A. M. (2009). Happiness unpacked: Positive emotions increase life satisfaction by building resilience. *Emotion*, 9(3), 361-368. <https://doi.org/10.1037/a0015952>
- Costin, V., & Vignoles, V. L. (2020). Meaning is about mattering: Evaluating coherence, purpose, and existential mattering as precursors of meaning in life judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 118(4), 864-884. <https://doi.org/10.1037/pspp0000225>
- Daneshpayeh, M., Dortaj, F., Salehi, S., & Drikand, M. (2023). Explaining the model of teachers' psychological well-being based on wisdom mediated by humor styles. *Journal of School Psychology*, 12(3), 61-48. <https://doi.org/10.22098/jsp.2023.10464.5226>[Persian]
- Daneshpayeh, M., Dortaj, F., & Mazoosaz, A. (2022). Explaining the Model of Psychological Well-Being based on Wisdom Mediated by Feelings of Loneliness in Women. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 20(3), 84-109. <https://doi.org/10.22051/jwsps.2022.39040.2559>[Persian]
- Borawski, D., Niebieszczański, T., Kucypera, E., Lipska, K., Ginalska, K., & Dutkiewicz, D. (2025). Wisdom and socio-cognitive mindfulness as predictors of loneliness in late adulthood: The mediating role of meaning in life. *Aging & Mental Health*. 29(7),1189-1197. <https://doi.org/10.1080/13607863.2025.2453600>
- Donovan, N. J., & Blazer, D. (2020). Social isolation and loneliness in older adults: Review and commentary of a national academies report. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*. 28(12), 1233-1244.
- Ferrari, M., Kahn, A., Benayon, M., & Nero, J. (2011). Phronesis, sophia, and hochma: Developing wisdom in Islam and Judaism. *Research in Human Development*, 8(2), 128-148. <https://doi.org/10.1080/15427609.2011.568869>
- Frankl, V. E. (2011). The unheard cry for meaning: Psychotherapy and humanism. *Simon and Schuster*.
- Fredrickson, B. L. (1998). What good are positive emotions? *Review of General Psychology*, 2, 300-319. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.3.300>
- Fredrickson, B. L., & Cohn, M. A. (2008). Positive emotions. In L. F. Barrett (Ed.),

- Handbook of emotions. *New York: Guilford Press*. 3-24.
- Fry, P. S. (1998). The development of personal meaning and wisdom in adolescence: A reexamination of moderating and consolidating factors and influences. *Lawrence Erlbaum Associates Publishers*.
- Glück, J., & Bluck, S. (2013). The MORE life experience model: A theory of the development of personal wisdom. In *The scientific study of personal wisdom. Springer Netherlands*. 75-97. https://doi.org/10.1007/978-94-007-7987-7_4
- Glück, J., Weststrate, N. M., & Scherpf, A. (2022). Looking beyond linear: A closer examination of the relationship between wisdom and wellbeing. *Journal of Happiness Studies*, 23(7), 3285-3313. <https://doi.org/10.1007/s10902-022-00540-3>
- Grossmann, I. (2017). Wisdom and how to cultivate it. *European Psychologist*.
- Gründahl, M., Weiß, M., Maier, L., Hewig, J., Deckert, J., & Hein, G. (2022). Construction and validation of a scale to measure loneliness and isolation during social distancing and its effect on mental health. *Frontiers in psychiatry*, 13, 798596. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.798596>
- Gwozdz, W., & Sousa-Poza, A. (2010). Ageing, health and life satisfaction of the oldest old: An analysis for Germany. *Social Indicators Research*, 97, 397-417. <https://doi.org/10.1007/s11205-009-9508-8>
- Haidt, J. (2012). The righteous mind: Why good people are divided by politics and religion. *Pantheon Books*.
- Haidt, J., & Graham, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, 20(1): 98-116. <https://doi.org/10.1007/s11211-007-0034-z>
- Hardy, S. A., Walker, L. J., Olsen, J. A., Woodbury, R. D., & Hickman, J. R. (2014). Moral identity as moral ideal self: links to adolescent outcomes. *Developmental psychology*, 50(1), 45. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0033598>
- Harmon, J., & Lee, K. J. (2024). Midlife "crisis" or midlife awakening? leisure as an obstacle or opportunity. *World Leisure Journal*, 1-10. <https://doi.org/10.1080/16078055.2024.2413066>
- Haroon Rashidi, H., & Bahiraei, M. R. (2020). The Effectiveness of positivism training on the life satisfaction and character strengths in the elderly men. *Aging Psychology*, 6(2), 179-189. <https://doi.org/10.22126/jap.2020.5647.1460> [Persian]
- Hayat, S. Z., Khan, S., & Sadia, R. (2016). Resilience, Wisdom, and Life Satisfaction in Elderly Living with Families and in Old-Age Homes. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 31(2). 475-494.
- Haybron, D. (2007). Life satisfaction, ethical reflection, and the science of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 8(1), 99-138. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9006-5>
- Huimin, Y., & Taien, L. (2022). The relationship between job satisfaction and employee performance of teachers in university, China. *Psychology Research*, 12(6), 398-409. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph121012761>
- Hupkens, S., Machiels, A., Goumans, M., & Derckx, P. (2018). Meaning in life of older persons: An integrative literature review. *Nursing ethics*, 25(8), 973-991. <https://doi.org/10.1177/0969733016680122>
- Indati, A., Adiyanti, M.G., & Ramdhani, N. (2019). The role of wisdom on life satisfaction in the older adults. *Gajah Mada Journal of Psychology*, 5(1), 60-69. <https://doi.org/10.22146/gamajop.47176>
- Jason, L. A., Reichler, A., King, C., Madsen, D., Camacho, J., & Marchese, W. (2001). The measurement of wisdom: A preliminary effort. *Journal of Community Psychology*, 29(5), 585-598. <https://doi.org/10.1002/jcop.1037>
- Jonson, H., & Magnusson, J. A. (2001). A new age of old age? Gero transcendence and re-enchantment of aging. *Journal of Aging Studies*, 15, 317-331. [https://doi.org/10.1016/S0890-4065\(01\)00026-3](https://doi.org/10.1016/S0890-4065(01)00026-3)
- Karabatı, S. (2024). Moralities, cultural fit and life satisfaction. *International Journal of Psychology*, 59(3), 419-431. <https://doi.org/10.1002/ijop.13119>
- Karimi, A. (2011). Stages of Moral Formation in Children. Tehran: *Abed Publications*.

- Kaveh Farsani, Z., Kaveh, M., & Ghodrati, S. (2021). The Relationship between savouring beliefs, optimism, and happiness in the elderly: The Mediating role of the life satisfaction. *Aging Psychology*, 7(3), 229-245. <https://doi.org/10.22126/jap.2021.6345.1522> [Persian]
- Kitchener, K. S., & Anderson, S. K. (2011). Foundations of ethical practice, research, and teaching in psychology and counseling. *Routledge*.
- Kordenoghabi, R. (2017). The Psychology of Wisdom. Tehran: *Arjomand Publications*. [Persian]
- Kramer, D. A. (2000). Wisdom as a classical source of human strength: Conceptualization and empirical inquiry. *Journal of social and clinical psychology*, 19(1), 83-101. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1521/jscp.2000.19.1.83>
- Krause, N., & Hayward, R. D. (2015). Assessing whether practical wisdom and awe of God are associated with life satisfaction. *Psychology of Religion and Spirituality*, 7(1), 51-59. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0037694>
- Kütük, H., Hatun, O., Ekşi, H., & Ekşi, F. (2023). Investigation of the relationships between mindfulness, wisdom, resilience and life satisfaction in Turkish adult population. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 41, 536-551. <https://doi.org/10.1007/s10942-022-00468-w>
- Landau, I. (2015). The "Why Be Moral?" question and the meaning of life. In R. Loudon & B. Himmelmann (Eds.), *Why be moral? Berlin/Boston: De Gruyter*. 159-172. <http://dx.doi.org/10.1515/9783110366396-005>
- Le, T. N. (2011). Life satisfaction, openness value, self-transcendence, and wisdom. *Journal of Happiness Studies*, 12, 171-182. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10902-010-9182-1>
- Lin, Y., Xiao, H., Lan, X., Wen, S., & Bao, S. (2020). Living arrangements and life satisfaction: mediation by social support and meaning in life. *BMC Geriatr*, 20, 1-8. <https://doi.org/10.1186/s12877-020-01541-8>
- Majercakova Albertova, S., & Bolekova, V. (2022). Relationships between Life Satisfaction, Happiness and Meaning in Life in Pregnancy during COVID-19 Pandemic. *Journal of Happiness and Health*, 2(2), 87-97. <https://doi.org/10.47602/johah.v2i2.20>
- Mickler, C., & Staudinger, U. M. (2008). Personal wisdom: Validation and age-related differences of a performance measure. *Psychology and Aging*, 23(4), 787-799. <https://doi.org/10.1037/a0013928>
- Narvaez, D. (2010). Moral complexity: The fatal attraction of truthiness and the importance of mature moral functioning. *Perspectives on Psychological Science*, 5(2), 163-181. <https://doi.org/10.1177/1745691610362351>
- Samuelson, P. L., Jarvinen, M. J., Paulus, T. B., Church, I. M., Hardy, S. A., & Barrett, J. L. (2015). Implicit theories of intellectual virtues and vices: A focus on intellectual humility. *The Journal of Positive Psychology*, 10, 389-406. <https://doi.org/10.1080/17439760.2014.967802>
- Simpson, A. (2017). Moral Foundations Theory: Background, review, and scaffolding for future research. *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*, 1-19.
- Seifi Ghozlou, S., Rezaei Sharif, A., Al-Yasin, M., & Tirgar, S. (2016). Preliminary investigation of the psychometric properties of the Moral Foundations Questionnaire (MFQ30). *Quarterly Journal of Psychometry*, 5(18), 99-115. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23223782.1398.8.1.7.8> [Persian]
- Schnell, T. (2009). The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe): Relations to demographics and well-being. *The Journal of Positive Psychology*, 4(6), 483-499. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/17439760903271074>
- Spence, E. H. (2009). Wisdom on the line: Understanding the role of online information in the good life. Extended abstract for ECAP. *Department of Philosophy, University of Twente*.
- Staudinger, U. M., & Glück, J. (2011). Psychological wisdom research: Commonalities and differences in a

- growing field. *Annual review of psychology*, 62(1), 215-241. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.psych.121208.131659>
- Sternberg, R. J. (1998). A balance theory of wisdom. *Review of General Psychology*, 2(4), 347-365. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.4.347>
- Narvaez, D., & Lapsley, D. K. (2009). Moral identity, moral functioning, and the development of moral character. *Psychology of learning and motivation*, 50, 237-274. [https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/S0079-7421\(08\)00408-8](https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/S0079-7421(08)00408-8)
- Sternberg, R. J. (2019). Four ways to conceive of wisdom: Wisdom as a function of person, situation, person/situation interaction, or action. *The Journal of Value Inquiry*, 53, 479-485. <http://dx.doi.org/10.1007/s10790-019-09708-2>
- Thomas, M. L., Bangen, K. J., Ardelt, M., & Jeste, D. V. (2015). Development of a 12-item abbreviated three-dimensional wisdom scale (3D-WS-12): Item selection and psychometric properties. *Assessment*, 24(1), 71-82. <https://doi.org/10.1177/1073191115595714>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2020). *World population ageing, highlights*.
- Erhaeghen, P., & Aikman, S. N. (2020). How the mindfulness manifold relates to the five moral foundations, prejudice, and awareness of privilege. *Mindfulness*, 11, 241-254. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12671-019-01243-2>
- Wang, F., & Zheng, H. (2012). A new theory of wisdom: Integrating intelligence and morality. *Psychology Research*, 2(1), 64-75. <http://dx.doi.org/10.17265/2159-5542/2012.01.007>
- Vera Cruz, G., Maurice, T., Moore, P. J., & Rohrbeck, C. A. (2023). Using artificial intelligence to identify the top 50 independent predictors of subjective well-being in a multinational sample of 37,991 older European and Israeli adults. *Scientific Reports*, 13(1), 11352. <http://dx.doi.org/10.1038/s41598-023-38337-w>
- Webster, J. D. (2003). An exploratory analysis of a self-assessed wisdom scale. *Journal of Adult Development*, 10, 13-22. <http://dx.doi.org/10.1023/A:1020782619051>
- Weststrate, N., M. & Glück, J. (2019). Wiser but not sadder, blissful but not naive: Exploring the relationship between wisdom and well-being across the lifespan. *Journal of Positive Psychology*, 14(3), 331-340. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-58763-9_25
- Wong, P. T. (Ed.). (2013). The human quest for meaning: Theories, research, and applications. *Routledge*.
- Wright, S. T., Breier, J., M. Depner, R. M., Grant, P. C., & Lodi-Smith, J. (2017). Wisdom at the end of life: Hospice patients' reflections on the meaning of life and death. *Counselling Psychology Quarterly*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/09515070.2016.1274253>
- Yang, S.Y. (2017). The complex relations between wisdom and significant life learning. *Journal of Adult Development*, 24(4), 227-238. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10804-017-9261-1>
- Yek, M. H., Olendzki, N., Kekecs, Z., Patterson, V., & Elkins, G. (2017). Presence of meaning in life and search for meaning in life and relationship to health anxiety. *Psychological reports*, 120(3), 383-390. <http://dx.doi.org/10.1177/0033294117697084>
- Zhang, K., Shi, J., Wang, F., & Ferrari, M. (2022). Wisdom: Meaning, structure, types, arguments, and future concerns. *Current Psychology*, 42(2), 15030-15051. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-02816-6>
- Zhang, Q., & Zhao, H. (2017). An analytical overview of Kohlberg's theory of moral development in college moral education in mainland China. *Open Journal of Social Sciences*, 5(8), 151-160. <http://dx.doi.org/10.4236/jss.2017.58012>